

Asia: VN/26873/2024

Lausuntopyyntö: Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumisesta annetun direktiivin (NKV-direktiivi) täytäntöönpano; työryhmän mietintö

Direktiivin suhde nykytilaan

Mitä huomioita teillä on kansallisen nykytilan ja direktiivin suhteen arvioinnista? Pyydämme arviossanne keskittymään siihen, mitä direktiivi näkemyksenne mukaan edellyttää vähimmäistasolla.

Direktiivi edellyttää vähimmäistasolla uhrien suojelemista, väkivallan ennaltaehkäisyä sekä tehokkaita rikosoikeudellisia seuraamuksia. Suomen lainsäädäntö täyttää jo nykyisin merkittävän osan näistä velvoitteista. Keskeiseksi kysymykseksi jää siten se, millaiselle ilmiöymmärrykselle kansallinen toimeenpano rakennetaan.

Direktiivin ja mietinnön vahva painotus ”naisiin kohdistuvaan väkivaltaan” luo riskin, että toimeenpano toteutetaan sukupuolittuneesti, vaikka direktiivi itsessään kattaa myös perheväkivaltaa yleisemmin. Tällainen lähestymistapa voi olla ongelmallinen perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuusvaatimuksen kannalta.

Suomalainen väkivalta- ja perhepolitiikka on viimeisten vuosikymmenten aikana nojannut voimakkaasti sukupuolittuneisiin väkivallan selitysmalleihin. Uudempi suomalainen tutkimus on kuitenkin tuonut esiin huomattavasti monimuotoisemman kuvan. Maiju Tanskasen väitöskirja *Criminological Perspectives into Intimate Partner Violence* (2023) osoittaa, että parisuhdeväkivallalla on merkittäviä yhteyksiä yleiseen rikollisuuteen ja väkivaltaan. Tutkimuksen mukaan monet tekijät eivät ole pelkästään parisuhdeväkivallan spesialisteja vaan yleisrikollisia, uhriuden ja tekijyyden välillä esiintyy voimakasta yhteyttä molemmilla sukupuolilla, ja suurin tunnistettu parisuhdeväkivallan alatyyppejä oli sukupuolten suhteen symmetrinen. Näiden havaintojen perusteella sukupuolta ei tulisi käyttää ainoana analyttisenä viitekehyksenä väkivallan arvioinnissa.

Tätä tukevat myös tilastolliset esitystavat. Eurostatin aineistossa (gbv_vtp_ipvt) pelkän fyysisen väkivallan kokeneiden osuudet lähisuhteessa ovat Suomessa 17,5 % naisilla ja 12,0 % miehillä. Tilastokeskuksen kansallisessa raportoinnissa ja viestinnässä fyysinen väkivalta, uhkailu ja

seksuaaliväkivalta on kuitenkin usein esitetty laajana kokonaisuutena, jota on kutsuttu harhaanjohtavasti ”fyysiseksi väkivallaksi”. Tämä saa ilmiön näyttämään sekä yleisemmältä että voimakkaammin sukupuolittuneelta kuin pelkkien fyysisten tekojen tarkastelu osoittaa.

Lisäksi kansainväliset tutkimukset osoittavat, että merkittävä osa ensikertaisista lähisuhdeväkivallan tapauksista liittyy eroon ja lastenhuoltokiistoihin (separation-instigated violence). Tämä korostaa tarvetta tarkastella väkivaltaa myös perheoikeudellisen ja huoltoriitojen kontekstissa, eikä pelkästään perinteisenä ”mies tekijänä – nainen uhrina” -mallina.

Samanaikaisesti olisi perusteltua tarkastella myös perhepoliittisia pitkän aikavälin vaikutuksia. Ruotsi omaksui jo 1970- ja 1980-luvuilla mallin, jossa molempien vanhempien merkittävä rooli lapsen elämässä nähtiin lähtökohtana. Suomessa kehitys on ollut osin erilainen, ja käytännössä suuri määrä erolapsia kasvaa heikon isäsuhteen varassa. Tämä herättää perustellun kysymyksen siitä, missä määrin nykyiset rakenteet tukevat lapsen oikeutta molempiin vanhempiinsa ja millaisia pitkän aikavälin vaikutuksia tällä on lasten hyvinvointiin, mielenterveyteen, syrjäytymiskehitykseen sekä julkiseen talouteen.

Pitkittyneiden huoltoriitojen ja niihin liittyvien viranomaisprosessien yhteiskunnalliset kustannukset voivat nousta erittäin korkeiksi. Siksi väkivallan ehkäisyä, lasten suojelemista ja perheoikeudellista päätöksentekoa tulisi tarkastella myös laajemman yhteiskuntapolitiikan näkökulmasta eikä yksinomaan rikosoikeudellisena kysymyksenä.

Keskeiset ehdotukset

Mikä on näkemyksenne esityksen keskeisistä ehdotuksista ja suhteesta direktiivin edellyttämään vähimmäistasoon? Pyydämme kommentoimaan jokaista kohtaa erikseen kunkin otsikon alle.

Ehdotus on lähtökohtaisesti kannatettava ja vastaa direktiivin vähimmäistavoitetta uhrien suojelun vahvistamisesta. Riskinarviointimenettelyjen osalta on kuitenkin tärkeää varmistaa, että arviointi perustuu yksilölliseen ja näyttöön perustuvaan harkintaan eikä ennalta omaksuttuihin oletuksiin tekijä- tai uhriprofiileista. Riskinarvioinnin tulee tunnistaa kaikki väkivallan muodot sekä kaikki uhri- ja tekijäryhmät sukupuolesta riippumatta. Lisäksi on varmistettava, että menettelyt eivät perustu sukupuolittuneisiin ennako-oletuksiin, sillä se voisi olla ristiriidassa perustuslain yhdenvertaisuussäännöksen kanssa.

Uudempi suomalainen kriminologinen tutkimus on osoittanut, että parisuhdeväkivalta on ilmiönä monimuotoinen eikä sitä voida tarkastella yksinomaan yhden sukupuolen näkökulmasta. Tämän vuoksi riskinarviointien koulutuksessa ja käytännön toteutuksessa tulisi nojata laaja-alaiseen tutkimusnäyttöön sekä välttää rakenteita, jotka voivat johtaa virheellisiin oletuksiin joko uhrin tai tekijän asemasta.

Asianomistajan suojelun tarpeen arviointia koskeva ehdotus

Olisi perusteltua seurata systemaattisesti riskinarviointien osumatarkkuutta, mahdollisia virhearvioita sekä niiden vaikutuksia rikosprosesseihin, jotta menettelyn vaikuttavuudesta kertyy objektiivista näyttöä.

Rikoslain muuttamista koskeva ehdotus

-

Ehdotus erityisen suojelun tarpeessa olevan asianomistajan kuulustelua koskevien säännösten laajentamisesta koskemaan seksuaalirikoksen tai lähisuhdeväkivallan asianomistajan lasta tai asianomistajan kanssa samassa kotitaloudessa asuvaa hänestä riippuvaisessa asemassa olevaa henkilöä, joka on muodollisesti rikosprosessissa todistajan asemassa

Ehdotus on lähtökohtaisesti kannatettava ja vastaa direktiivin tavoitetta vahvistaa haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden suojaa. Erityisesti lasten aseman huomioiminen on perusteltua tilanteissa, joissa lapsi altistuu väkivallalle tai sen seurauksille.

Samalla on tärkeää huolehtia siitä, että kuulustelutilanteissa erotetaan mahdollisimman huolellisesti lapsen omat havainnot, kokemukset ja näkemykset hänelle mahdollisesti välitetyistä tulkinnoista tai käsityksistä. Tämä korostuu erityisesti pitkittyneissä lähisuhde- ja huoltokonflikteissa, joissa lapsi voi olla voimakkaan vaikuttamisen kohteena.

Menettelyjen tulisi tukea luotettavan tilannekuvan muodostamista sekä minimoida riski sille, että lapsi joutuu osapuolten välisen konfliktin välineeksi. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää kuulustelijoiden koulutukseen, dokumentoinnin laatuun sekä siihen, että lapsen kertomuksen syntyolosuhteet arvioidaan huolellisesti.

Lisäksi olisi perusteltua arvioida pitkäaikaisten perhekonfliktien, kiintymyssuhteiden muutosten sekä mahdollisen vieraannuttamisen vaikutuksia lapsen kertomukseen ja tilanteen kokonaisharkintaan.

Ehdotus asianomistajan yhteystietojen välittämistä tukipalveluihin koskevan säännöksen laajentamisesta koskemaan erityisen suojelun tarpeessa olevaa seksuaalirikoksen tai lähisuhdeväkivallan asianomistajaa

Ehdotus on lähtökohtaisesti kannatettava ja vastaa direktiivin tavoitetta parantaa uhrien pääsyä tukipalveluiden piiriin. Moni erityisen suojelun tarpeessa oleva henkilö ei välttämättä itse osaa tai kykene hakeutumaan palveluihin riittävän varhaisessa vaiheessa, jolloin aktiivinen palveluohjaus voi parantaa hänen turvallisuuttaan ja toipumistaan.

Käytännön toimeenpanossa tulisi kuitenkin huolehtia siitä, että palveluohjaus perustuu asianomistajan omaan suostumukseen, riittävään informointiin sekä palveluiden tosiasialliseen saatavuuteen. Pelkkä yhteystietojen välittäminen ei yksin riitä, mikäli palvelujen alueellinen saatavuus tai resurssit vaihtelevat merkittävästi.

Lisäksi olisi perusteltua arvioida säännöllisesti, kuinka hyvin palveluohjaus tavoittaa eri uhri- ja väestöryhmät. Erityistä huomiota olisi syytä kiinnittää siihen, että myös miehet, pojat, ikääntyneet henkilöt sekä muut vähemmän näkyvät uhri- ja riskiryhmät tunnistetaan ja ohjataan palveluihin yhdenvertaisesti. Tukipalvelujärjestelmän uskottavuus edellyttää, että apu on aidosti kaikkien väkivallan uhrien saavutettavissa.

Ehdotus yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävästä jatkossa seurata ja arvioida Istanbulin sopimuksen ohella NKV-direktiivin tarkoittamia toimintapolitiikkoja ja toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on ehkäistä ja torjua direktiivin soveltamisalaan kuuluvan väkivallan kaikkia muotoja

Ehdotus on ongelmallinen siltä osin, että se keskittää väkivaltapolitiikan arviointia yhdelle toimijalle. Ottaen huomioon väkivaltatutkimuksen monitieteisyys ja erilaiset tutkimusperinteet olisi perusteltua varmistaa, että seuranta perustuu laaja-alaiseen tutkimusnäyttöön sekä huomioi tasapuolisesti kaikki uhri- ja riskiryhmät. Lisäksi on varmistettava, että menettelyt eivät perustu sukupuolittuneisiin ennakko-oletuksiin, sillä se voisi olla ristiriidassa perustuslain yhdenvertaisuussäännöksen kanssa.

Seri-tukikeskuksia koskeva ehdotus

Tukikeskusten kehittämisessä tulee kuitenkin varmistaa, että palvelut ovat aidosti kaikkien väkivallan ja seksuaalirikosten uhrien saavutettavissa sukupuolesta riippumatta. Vaikka naiset muodostavat merkittävän osan palvelujen kohderyhmästä, tutkimus osoittaa myös miesten, poikien sekä muiden vähemmän näkyvien uhriryhmien tarvitsevan tukea ja palveluita. Palvelujärjestelmän yhdenvertaisuus edellyttää, että avun saaminen perustuu uhrin tarpeeseen eikä sukupuoleen. Lisäksi on varmistettava, että menettelyt eivät perustu sukupuolittuneisiin ennakko-oletuksiin, sillä se voisi olla ristiriidassa perustuslain yhdenvertaisuussäännöksen kanssa.

Lisäksi olisi perusteltua seurata palvelujen käyttöä, saatavuutta ja vaikuttavuutta eri väestöryhmissä, jotta voidaan arvioida toteutuuko yhdenvertainen palveluihin pääsy käytännössä.

Seri-tukikeskuksiin liittyvä muutosehdotus sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin

Ei erityistä lausuttavaa. Ehdotus vaikuttaa olevan linjassa direktiivin tavoitteiden kanssa eikä siihen ole huomautettavaa.

Vaikutukset

Millaisia taloudellisia vaikutuksia arvioitte esityksellä olevan?

Esitys aiheuttaa lisäkustannuksia erityisesti Seri-tukikeskusten toiminnan laajentamisesta, viranomaisten koulutuksesta, riskinarviointimenettelyistä, tietojärjestelmistä sekä uusista hallinnollisista velvoitteista.

Samalla olisi tärkeää arvioida myös uudistusten pitkän aikavälin kustannusvaikuttavuutta. Mikäli toimenpiteet vähentävät väkivaltaa, rikosprosesseja, mielenterveyden ongelmia sekä lasten ja nuorten syrjäytymisriskiä, osa välittömistä kustannuksista voi palautua myöhemmin säästöinä.

Vaikutusarvioinnissa olisi kuitenkin perusteltua tarkastella nykyistä laajemmin myös perhekonfliktien, pitkittyneiden huoltoriitojen, lastensuojelutoimenpiteiden ja mielenterveyspalveluiden yhteiskunnallisia kustannuksia. Julkiselle taloudelle merkittävimmät kustannukset eivät välttämättä synny yksittäisistä rikosprosesseista, vaan pitkäaikaisista hyvinvointi- ja syrjäytymisvaikutuksista.

Millaisia vaikutuksia viranomaisten toimintaan arvioitte esityksellä olevan?

Esitys lisää viranomaisten työmäärää erityisesti riskinarviointien, palveluohjauksen, koulutuksen, tietojenvälityksen sekä seuranta- ja raportointivelvoitteiden osalta. Tämä kasvattaa resurssitarvetta poliisissa, syyttäjälaitoksessa, tuomioistuimissa, hyvinvointialueilla sekä tukipalveluissa.

Samalla on tärkeää varmistaa, että lisäresurssit kohdentuvat aidosti väkivallan ehkäisyyn ja uhrien tukemiseen eivätkä pääosin hallinnollisten velvoitteiden hoitamiseen. Vaikutuksia olisi perusteltua seurata systemaattisesti, jotta voidaan arvioida uudistusten todellista vaikuttavuutta.

Lisäksi viranomaistoiminnassa tulisi huolehtia siitä, että väkivallan torjunnan resurssit kohdentuvat tasapuolisesti eri uhri- ja riskiryhmille. Tutkimuskirjallisuus osoittaa väkivallan olevan ilmiönä monimuotoinen, minkä vuoksi viranomaisjärjestelmän tulee tunnistaa ja tavoittaa yhdenvertaisesti kaikki uhrit sukupuolesta riippumatta.

Millaisia muita yhteiskunnallisia vaikutuksia arvioitte esityksellä olevan?

Esityksen vaikutukset riippuvat pitkälti siitä, millaiselle ilmiöymmärrykselle direktiivin toimeenpano käytännössä rakentuu. Mikäli väkivallan ehkäisyä ja uhrien suojelua tarkastellaan liian kapean viitekehyksen kautta, syntyy riski, että osa väkivallan uhreista ja riskiryhmistä jää palveluiden, tutkimuksen ja julkisen keskustelun ulkopuolelle.

Yhteiskunnallisen luottamuksen näkökulmasta on tärkeää, että väkivaltapolitiikka koetaan oikeudenmukaiseksi ja kaikkia uhreja yhdenvertaisesti huomioivaksi. Mikäli merkittävät väestöryhmät kokevat jäävänsä huomiotta tai tulevansa tarkastelluksi ensisijaisesti riskinä eikä suojelun kohteena, seurauksena voi olla heikentynyttä luottamusta viranomaisiin ja julkisiin instituutioihin.

On olemassa riski institutionaalisesta syrjinnästä, jossa osa uhreista, erityisesti miehet ja pojat, jää järjestelmällisesti heikommalle asialle palveluiden, riskinarvioinnin ja tilastoinnin osalta. Tämä heikentää paitsi yhdenvertaisuutta myös yleistä luottamusta oikeusjärjestelmään.

Erityistä huomiota tulisi kiinnittää poikien ja nuorten miesten hyvinvointiin. Suomessa on jo ennestään merkkejä kasvavista mielenterveysongelmista, koulutuksellisesta eriytymisestä, yksinäisyydestä ja syrjäytymisriskistä. Väestöryhmien välisen vastakkainasettelun sijaan väkivallan

ehkäisyä olisi perusteltua tarkastella osana laajempaa yhteiskunnallisen osallisuuden, hyvinvoinnin ja luottamuksen vahvistamista.

Myös perhesuhteiden, vanhemmuuden sekä lasten oikeuden molempiin vanhempiinsa tulisi olla osa yhteiskunnallista vaikutusarviointia. Näiden tekijöiden pitkäaikaisista vaikutuksista hyvinvointiin, syrjäytymiseen ja julkiseen talouteen tarvitaan nykyistä enemmän tutkimustietoa.

Nykyinen suomalainen perhepolitiikka ja huoltoriitojen käsittely voivat luoda vastakkainasettelua vanhempien välille. Kun toiselle vanhemmalle, usein isälle, jää heikompi rooli lapsen arjessa, voi syntyä kilpailua, turhautumista ja kokemusta vanhemmuuden mitätöinnistä. Jos toisessa kodissa ei ole tosiasiallisia edellytyksiä tarjota lapselle samanvertaisia olosuhteita, konflikti voi vahvistua entisestään ja lapsen turvallisen kiintymyssuhteen muodostuminen molempiin vanhempiin vaikeutua. Tällaiset perhepoliittiset ja perheoikeudelliset rakenteet tulisi tunnistaa myös väkivallan ennaltaehkäisyyn ja yhteiskunnallisen luottamuksen näkökulmasta.

Kansainvälinen vertailu tukee sen arvioimista, tulisiko lapsen arkea koskevassa päätöksenteossa vahvistaa tasavertaisen vanhemmuuden lähtökohtaa. Useissa Yhdysvaltain osavaltioissa, kuten Kentuckyssa, Arkansasissa, West Virginiassa, Floridassa ja Missourissa, on viime vuosina säädetty tasavertaisen tai lähes tasavertaisen yhteishuoltajuuden oletuksesta silloin, kun lapsen turvallisuuteen liittyvät vasta-aiheet eivät estä sitä. Kentuckyssa uudistuksen jälkeen on raportoitu avioerojen vähentyneen selvästi, mutta vaikutusten arvioinnissa on huomioitava myös muut samanaikaiset tekijät sekä tarve säilyttää vahvat poikkeukset väkivalta- ja turvallisuustilanteissa. Ruotsalaisessa tutkimuksessa lasten vuoroasuminen ja yhteinen fyysinen huoltajuus on yhdistetty monissa aineistoissa parempaan hyvinvointiin kuin asuminen pääosin tai yksinomaan yhden vanhemman luona, vaikka tutkimus ei yksin osoita suoraviivaista syy-yhteyttä. Näiden kokemusten perusteella tasavertainen, yhteistyötä edistävä ja turvallisuusriskit yksilöllisesti huomioiva perhepolitiikka voi palvella lapsen etua, vahvistaa vanhempien vastuun jakautumista ja toimia pitkällä aikavälillä myös väkivallan ennaltaehkäisyyn tukena.

Yhteiskunnallisen luottamuksen näkökulmasta on tärkeää, että väkivalta- ja perhepolitiikka perustuu mahdollisimman laajaan tutkimusnäyttöön eikä lisää vastakkainasetteluja väestöryhmien välillä. Julkisen vallan tavoitteena tulisi olla yhteiskunnallisen luottamuksen vahvistaminen ja kaikkien väkivallan uhrien yhdenvertainen tunnistaminen.

Millaisia muita vaikutuksia arvioitte esityksellä olevan? (Esimerkiksi ihmisryhmiin kohdistuvat vaikutukset)

Esityksen vaikutuksia olisi arvioitava myös niiden ihmisryhmien näkökulmasta, jotka jäävät perinteisesti vähemmälle huomiolle väkivaltakeskustelussa. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää poikien ja miesten kokemaan väkivaltaan, uhriutumiseen sekä palveluiden saavutettavuuteen. Tutkimuksen ja palvelujärjestelmän uskottavuus edellyttää, että kaikki uhrit tunnistetaan yhdenvertaisesti sukupuolesta riippumatta.

On olemassa riski institutionaalisesta syrjinnästä, jossa osa uhreista, erityisesti miehet ja pojat, jää järjestelmällisesti heikommalle asialle palveluiden, riskinarvioinnin ja tilastoinnin osalta. Tämä heikentää paitsi yhdenvertaisuutta myös yleistä luottamusta oikeusjärjestelmään.

Lisäksi olisi syytä arvioida laajemmin väkivaltapolitiikan sekä julkisen keskustelun mahdollisia vaikutuksia yhteiskunnalliseen luottamukseen, sukupuolten välisiin suhteisiin ja nuorten hyvinvointiin. Suomessa on viime vuosina havaittu erityisesti poikien koulumenestyksen heikkenemistä, mielenterveysongelmien lisääntymistä sekä kasvavaa syrjäytymisriskiä osalla nuorista. Näiden ilmiöiden yhteyksiä väkivaltapolitiikkaan, yhteiskunnallisiin asenteisiin ja palvelujärjestelmän toimintaan olisi perusteltua tutkia nykyistä laajemmin.

Erityisesti olisi tärkeää varmistaa, ettei väkivallan ehkäisyä koskeva politiikka synnytä kokemusta siitä, että osa väestöstä nähdään ensisijaisesti riskinä eikä samalla myös mahdollisena uhrina, avun tarvitsijana tai suojelun kohteena. Yhteiskunnallisen luottamuksen vahvistaminen tulisi nähdä yhtenä väkivallan ehkäisyn tavoitteena.

Järjestelmässä on voinut syntyä vuosikymmenten aikana institutionaalisia vinoumia, jotka ohjaavat arviointia tiettyyn suuntaan ilman että yksittäisten toimijoiden tarvitsee toimia tahallisesti väärin.

Vaihtoehtoiset ratkaisut

Onko jokin muu tapa, jolla direktiivin edellyttämät vähimmäisvelvoitteet voitaisiin toteuttaa?

Kyllä. Direktiivin vähimmäisvelvoitteet voidaan toteuttaa sukupuolineutraalisti siten, että painopiste on näyttöön perustuvassa ennaltaehkäisyssä, yksilöllisessä riskinarvioinnissa sekä kaikkien väkivallan uhrien yhdenvertaisessa suojelussa. Ainoa perustuslain ja tutkimusnäytön kanssa täysin sopusoinnussa oleva tapa toteuttaa direktiivi on sukupuolineutraali malli, jossa lähtökohtana ovat uhrin tarpeet ja yksilöllinen arviointi, ei sukupuoli.

Toimeenpanossa tulisi varmistaa, että viranomaistoiminta perustuu yksilölliseen arvioon eikä ennakko-oletuksiin uhrin tai tekijän sukupuolesta. Väestö- ja uhritutkimukset sekä uudempi kriminologinen tutkimus osoittavat väkivallan olevan ilmiönä monimuotoinen, minkä vuoksi sekä ehkäisytoimien että tukipalveluiden tulisi tavoittaa kaikki uhri- ja riskiryhmät tasapuolisesti.

Vaihtoehtoisessa toteutusmallissa voitaisiin lisäksi painottaa enemmän väkivallan yleisiä riskitekijöitä, kuten mielenterveysongelmia, päihteiden käyttöä, syrjäytymistä, väkivallan kasautumista sekä lasten altistumista pitkittyneille perhekonflikteille. Tällainen lähestymistapa olisi yhdenmukainen sekä direktiivin tavoitteiden että yleisen kriminologisen tutkimusnäytön kanssa.

Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Miten kommentoitte mietinnön näkemyksiä, jotka koskevat suhdetta perustuslakiin ja säätämisyjärjestystä (mietinnön jakso 11)?

Mietinnössä esitetyt arviot ovat pääosin hyväksyttäviä. Jatkovalmistelussa olisi kuitenkin syytä kiinnittää erityistä huomiota perusoikeuksien keskinäiseen tasapainoon, erityisesti yhdenvertaisuuden, oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin, syyttömyysolettaman sekä sananvapauden näkökulmasta.

Riskinarviointien, tukipalveluihin ohjaamisen sekä väkivallan torjuntaan liittyvien menettelyjen osalta on tärkeää varmistaa, että yksilöitä arvioidaan heidän oman toimintansa ja olosuhteidensa perusteella eikä ryhmäjäsenyyden, kuten sukupuolen, perusteella. Perustuslain yhdenvertaisuussäännösten kannalta viranomaiskäytäntöjen tulee kohdella kaikkia uhreja ja epäiltyjä yhdenvertaisesti sukupuolesta riippumatta.

Direktiivin ja mietinnön naiskeskeinen nimikkeistö ja viitekehys, kuten ilmaisu ”naisiin kohdistuva väkivalta”, voivat kansallisessa toimeenpanossa muodostaa perustuslain 6 §:n kannalta merkityksellisen välillisen syrjinnän riskin sukupuolen perusteella. Riski ei välttämättä synny yksittäisestä säännöksestä vaan siitä, miten sääntely, viranomaisohjeistus, koulutus ja palvelurakenteet yhdessä ohjaavat käytännön toimintaa. Mikäli toimeenpano rakentuu oletukselle, että lähisuhde- tai perheväkivalta on ensisijaisesti miehen tekemää naiseen kohdistuvaa väkivaltaa, tämä voi johtaa siihen, että miesuhrit, pojat sekä muut vähemmän tunnistetut uhrit jäävät tosiasiallisesti heikompaan asemaan.

Perustuslain yhdenvertaisuussäännösten näkökulmasta riskinarviointien, palveluohjauksen, viranomaiskoulutuksen ja tukipalveluihin pääsyn tulee perustua yksilölliseen arvioon henkilön tilanteesta, tarpeista, haavoittuvuudesta ja konkreettisista riskitekijöistä. Ne eivät saa perustua ryhmäperusteiseen oletukseen uhrin tai tekijän sukupuolesta. Jatkovalmistelussa tulisi siksi selkeästi varmistaa, että toimeenpanoa koskevat ohjeet ja koulutussisällöt ovat sukupuolesta riippumatta yhdenvertaisia ja että ne tunnistavat kaikki väkivallan uhrit ja riskit ilman ennalta määrättyä sukupuoliroolitusta.

Lisäksi olisi tärkeää huolehtia siitä, etteivät väkivaltaa koskevat toimintamallit tai viranomaiskäytännöt tosiasiallisesti heikennä syyttömyysolettaman toteutumista tilanteissa, joissa tapahtumien tosiasiallinen kulku on vielä selvittämättä. Perusoikeuksien näkökulmasta väkivallan torjunnan ja yksilön oikeusturvan tulee toteutua rinnakkain.

Muut havaintonne ja kommenttinne esitysluonnoksesta

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Työryhmän mietintö jatkaa pitkälti samaa sukupuolittunutta narratiivia, jossa väkivalta määritellään ensisijaisesti naisiin kohdistuvana ilmiönä. Tämä ei vastaa uudempaa kriminologista tutkimusta, kuten Maiju Tanskasen (2023) havaintoja parisuhdeväkivallan monimuotoisuudesta ja osin sukupuolisymmetrisistä piirteistä, eikä se täytä perustuslain 6 §:stä seuraavaa yhdenvertaisuusvaatimusta siltä osin kuin toimeenpano voi johtaa eri uhriryhmien erilaiseen tunnistamiseen, palveluohjaukseen tai kohteluun sukupuolen perusteella.

Lisäksi Tilastokeskuksen vuoden 2021 Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa - tutkimuksen kansallisessa viestinnässä on havaittavissa samaa tendenssiä. Vaikka Eurostatin alkuperäisessä datasetissä pelkän fyysisen väkivallan osuudet ovat 17,5 % naisilla ja 12,0 % miehillä, Tilastokeskus on kansallisessa raportoinnissa yhdistänyt fyysistä väkivaltaa, uhkailua ja seksuaaliväkivaltaa laajaksi kokonaisuudeksi, jota on usein tulkittu harhaanjohtavasti pelkkänä fyysisenä väkivallana. Tällainen mittarien ja nimikkeistön käyttö vahvistaa yksipuolista ilmiöymmärrystä, vaikeuttaa faktapohjaista keskustelua ja ohjaa toimeenpanoa sekä resurssien kohdentumista tavalla, joka ei täysin vastaa direktiivin edellyttämää kokonaisvaltaista ja näyttöön perustuvaa lähestymistapaa kaikkien uhrien suojelemiseksi.

Kansainvälinen tutkimuskirjallisuus tukee tätä kritiikkiä. Esimerkiksi Dutton (2005a) korostaa, että rikosoikeudelliset tilastot heijastavat järjestelmällistä vinoutumaa: miehet ovat yhdeksäntoista kertaa todennäköisemmin syytettyjä kuin naiset, heitä pidätetään herkemmin jopa omasta ilmoituksesta, ja poliisi suhtautuu miesten uhritumiseen vähemmän vakavasti (Brown 2004; Buzawa et al. 1992). Meta-analyysit (Fiebert 2004; Archer 2000, 2002) osoittavat puolestaan, että edustaviin väestötutkimuksiin perustuen naiset ja miehet ovat sekä tekijöitä että uhreja verrattain samassa määrin.

Edward Krukin tutkimuksen mukaan merkittävä osa ensikertaisista lähisuhdeväkivallan tapauksista syntyy juuri eron ja lastenhuoltokiistojen yhteydessä (separation-instigated violence). Tämänkaltaisen tilannekohtainen väkivalta eroaa kroonisesta kontrolloivasta väkivallasta, minkä vuoksi toimenpiteiden, riskinarviointien ja viranomaiskäytäntöjen tulisi olla joustavampia ja yksilöllisempiä eikä perustua yksipuolisiin sukupuolioletuksiin.

Muut havaintonne ja kommenttinne direktiivin vähimmäisvelvoitteita pidemmälle menevistä (kansallisista) tarpeista naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumiseksi?

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Väkivalta on vakava yhteiskunnallinen ongelma, jonka torjuminen edellyttää tehokkaita ja näyttöön perustuvia toimia. Kansallisten toimenpiteiden tulisi kuitenkin perustua mahdollisimman laajaan tutkimusnäyttöön sekä väkivallan ilmiön monimuotoisuuden tunnistamiseen.

Suomalainen kriminologinen tutkimus on tuonut esiin, että parisuhdeväkivalta ei ole yksinomaan yhden selitysmallin kautta ymmärrettävä ilmiö, vaan siinä ilmenee useita erilaisia väkivallan muotoja, riskitekijöitä ja tekijäprofiileja. Tämän vuoksi kansallisen väkivaltapolitiikan tulisi hyödyntää sekä sukupuolittunutta väkivaltaa koskevaa tutkimusta että yleisen kriminologian tutkimustuloksia.

Kansallisen rikosuhritutkimuksen, kansainvälisten kyselyjen sekä viranomaistilastojen välillä esiintyy tunnettuja metodologisia eroja. Näiden aineistojen vahvuudet ja rajoitukset tulisi tunnistaa avoimesti, jotta politiikkatoimet perustuvat mahdollisimman realistiseen tilannekuvaan.

Yhteiskunnallisen luottamuksen kannalta on tärkeää, että väkivallan torjuntaa ei rakenneta vastakkainasettelulle vaan kaikkien uhrien yhdenvertaiselle tunnistamiselle ja auttamiselle. Mikäli osa väestöstä kokee jäävänsä palveluiden, tutkimuksen tai julkisen keskustelun ulkopuolelle, seurauksena voi olla luottamuksen heikkenemistä viranomaisia kohtaan, kasvavaa yhteiskunnallista polarisaatiota sekä heikompaa sitoutumista yhteisiin tavoitteisiin.

Lisäksi olisi perusteltua tarkastella nykyistä laajemmin lasten oikeutta molempiin vanhempiinsa, perhesuhteiden pysyvyyttä sekä näiden tekijöiden pitkän aikavälin vaikutuksia mielenterveyteen, syrjäytymiseen, koulutuskehitykseen ja julkiseen talouteen.

Suomi ei tällä hetkellä tiedä riittävästi, mitä lasten menettämät vanhempisuhteet maksavat yksilölle ja yhteiskunnalle pitkällä aikavälillä.

Tämän vuoksi kansallisessa jatkovalmistelussa olisi perusteltua arvioida myös, miten tasavertaista vanhemmuutta, lapsen oikeutta molempiin vanhempiinsa ja perhekonfliktien varhaista ehkäisyä voidaan vahvistaa ilman, että väkivalta- ja turvallisuusriskien yksilöllinen arviointi heikentyy.

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Lahti-Nuuttila Ville
Lasten oikeudet ry